

Bachelorscriptie project Politieke Psychologie

Leiden, 09-06-2016

Docent: Prof. Dr. J.J.M. van Holsteijn

Maxime Boven

S1387588

Volledige bachelorthesis

Aantal woorden: 8291

inclusief tabellen: 9947

Personalisering op lokaal niveau

Inhoudsopgave

Inleiding	3
Personalisering	4
Personalisering in Nederland	6
Invloed op personalisering	8
Methode van onderzoek	11
Resultaten	15
<i>Totale voorkeurstemmen</i>	15
<i>Lokale voorkeurstemmen</i>	24
Discussie en Conclusie	27
Bijlage	31
Appendix	33
Literatuurlijst	35

Inleiding

De Nederlandse gemeenten zijn een grotere rol gaan spelen in het leven van de burger. In 2015 hebben de Nederlandse gemeenten door de decentralisatie van drie sociale domeinen taken overgenomen van de rijksoverheid, die direct invloed hebben op de burger (Schaap, 2015, p. 154). De burger kan reageren op deze machtsvergroting van de gemeente via de gemeenteraadsverkiezingen, alleen is er nog weinig bekend over het lokale stemgedrag van de burger. De kennis over de relatie tussen de kiezer en de lokale politiek is schaars. Wel wordt er al jaren een dalende opkomst bij de gemeenteraadsverkiezingen geconstateerd, wat kan duiden op een vermindering van interesse van de burgers in de lokale politiek (Schaap, 2015, p. 38). Over de achterliggende factoren en motieven van het lokale stemgedrag van de burger is in Nederland nog weinig onderzoek gedaan (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 7). Nu gemeenten steeds belangrijker worden vanwege de recente decentralisaties, is het van belang om het stemgedrag van de burger en achterliggende motieven nader te onderzoeken (Lelieveldt & Does, 2014; Schaap, 2015)

Wat bekend is, is dat landelijke trends van gemeenteraadsverkiezingen in Nederland worden doorbroken door kandidaten en hun persoonlijkheid (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 42). Bij de landelijke trend overheerst de nationale politiek de lokale verkiezingen, maar afwijkingen van deze trend binnen de lokale verkiezingen schijnen veroorzaakt te worden door individuele kandidaten. Het individu kan het verschil maken (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, pp. 3-4). Burgers in hechtere gemeenschappen zouden eerder op een bepaalde kandidaat stemmen, omdat deze kandidaat dieper geworteld is in de gemeenschap, waardoor hij een sterkere band heeft kunnen opbouwen met zijn achterban (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 4). Dit uit zich in voorkeurstemmen voor de betreffende kandidaat. De keuze op een specifieke kandidaat vanwege zijn persoonlijkheid, kan duiden op electorale personalisering. Bij electorale personalisering ligt bij de stemkeuze van de burger meer focus op de persoon dan op een partij tijdens de verkiezingen (Holsteyn & Andeweg, 2008; Karvonen, 2010). In Nederland is er in kleine mate electorale personalisering geconstateerd, maar stemt de burger bij de verkiezingen meer op de partij dan op een specifieke kandidaat (Holmberg & Oscarsson, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2008). Op lokaal niveau kan het stemgedrag van de burger echter anders zijn. Bij lokale verkiezingen kunnen andere factoren meespelen dan bij nationale verkiezingen. De gemeenteraadsverkiezingen worden beschouwd als 'tweederangsverkiezing'. De burger stemt meer met het hart dan strategisch, door het gebrek aan interesse en kennis van de lokale politiek (Lelieveldt & Does, 2014, p. 320). De burger brengt bij lokale verkiezingen een bepaalde stem uit om andere redenen dan dat hij bij nationale verkiezingen zou uitbrengen. Op nationaal niveau loopt het stemgedrag van de burger via sociale of religieuze breuklijnen in de maatschappij, maar bij lokale verkiezingen kan het stemgedrag worden beïnvloed door de nabijheid en bekendheid van lokale

politici, de sociale binding met de gemeenschap en de urbanisatiegraad binnen een gemeente (Boogers, Ostaaijen & Slagter, pp. 11-17). Het is daarom van belang om electorale personalisering op lokaal niveau en de contextuele factoren die van invloed kunnen zijn op dit fenomeen, te onderzoeken. De hoofdvraag luidt:

“ Is er sprake van electorale personalisering op lokaal niveau?”

Wanneer er wél sprake is van electorale personalisering op lokaal niveau, kunnen er achterliggende factoren zijn die invloed hebben op de mate van electorale personalisering op lokaal niveau.

“In hoeverre kan electorale personalisering op lokaal niveau worden verklaard vanuit de karakteristieken van de lokale gemeenschap?”

Personalisering

De term ‘personalisering’ wordt in literatuur gebruikt om de verscherpte aandacht voor de individuele politicus te verwoorden (Karvonen, 2010, p. 5). Personalisering staat voor een proces of trend, waarbij personen en hun persoonlijkheden steeds belangrijker worden in de politiek, ten koste van de partijen. (Karvonen, 2010; Rahat & Sheafer, 2007; Santen & Zoonen, 2009).

Personalisering kan in verschillende vormen en in verschillende sferen voorkomen. In de literatuur wordt onderscheid gemaakt tussen institutionele, media-, en gedragspersonalisering (Karvonen, 2010; Rahat & Sheafer, 2007). Bij institutionele personalisering komt er meer nadruk te liggen op de individuele politicus in plaats van de partijen bij regels, mechanismes of instituties (Aardal & Binder, 2011; Depla & Tops, 1998; Garzia, 2011; McAllister, 2007; Nagtzaam & Van Erkel, 2016; Poguntke & Webb, 2005; Wille & Deschouwer, 2007). De focus op de individuele politicus kan voorkomen in verschillende regeringsvormen, op verschillende regeringsniveaus en zelfs binnen een partij, waar er meer aandacht uitgaat naar de fractievoorzitter dan naar de partij als geheel (Depla & Tops, 1998; Garzia, 2011; McAllister, 2007; Nagtzaam & Van Erkel, 2016; Poguntke & Webb, 2005; Wille & Deschouwer, 2007). Bij mediapersonalisering komt het individu meer in de publiciteit dan de politieke partijen (Karvonen, 2010; Rahat & Sheafer, 2007; Santen & Zoonen, 2009).

Veel studies richten zich vooral op gedragspersonalisering (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Caprara & Vecchione, 2011; Garzia, 2011; Holmberg & Oscarsson, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2008; Holsteyn & Andeweg, 2012; Maddens et. al., 2007). Bij studies naar gedragspersonalisering wordt er gekeken naar het stemgedrag van kiezers en het effect van personalisering op de stemkeuze. Er is een verschil tussen de politiek gedragspersonalisering van politici en dat van het volk. Politici vermeederen hun individuele politieke activiteiten ten koste van hun partijactiviteiten. Bij de personalisering van het politiek gedrag van het volk verandert de perceptie van de politiek bij de burger

van een competitie tussen partijen naar een competitie tussen individuen (Rahat & Sheaffer, 2007, p. 68). Het individu wordt de weerspiegeling van de politiek in de ogen van de burgers, wat vooral gebeurt tijdens verkiezingen of in electorale context (Holsteyn & Andeweg, 2008, p.105). Deze vorm van gedragspersonalisering wordt electorale personalisering genoemd, omdat het stemgedrag van de kiezers en het effect van personalisering op de stemkeuze in electorale context wordt onderzocht. Bij electorale personalisering ligt tijdens de verkiezingen de focus op de individuele kandidaten in plaats van de partij. Het stemgedrag van de burger wordt hierdoor aangetast; Burgers kijken naar de individuele politicus als persoon en naar zijn handelen (Karvonen, 2010, p. 2). Deze informatie nemen de burgers mee in het uitdrukken van hun politieke preferenties, waardoor meer stemmen worden uitgebracht voor een bepaald persoon dan voor een bepaalde partij (Karvonen, 2010, p. 2). Studies richten zich vaak op 'first order' personalisering waarbij het effect van de partijleider en zijn persoonlijkheid op het stemgedrag van burgers wordt onderzocht (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 165). Het blijkt echter dat de partijleider en zijn persoonlijkheid geen grote verklarende factoren zijn voor het stemgedrag van burgers (Holmberg & Oscarsson, 2011; Karvonen, 2010). Electorale personalisering heeft ook betrekking tot andere kandidaten van de lijst, maar naar deze 'tweede orde personalisering' is nog weinig onderzoek gedaan (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 166). Mede door dit gebrek aan kennis en de tegenvallende effecten van de partijleider op het stemgedrag van burgers, wordt er in dit onderzoek gekeken naar de invloed van andere politieke kandidaten dan de lijsttrekker.

Al deze vormen van personalisering hebben verschillende contexten waarin zij zich ontwikkelen, maar er zijn achterliggende oorzaken die de trend van personalisering in gang zetten. Een van de oorzaken is de innovatie van de mediatechnologie (Garzia, 2011; McAllister, 2007; Santen & Zoonen, 2009). Door televisie en internet kunnen politici en burgers makkelijker in contact komen met elkaar, waardoor de politicus als persoon dichterbij de burger is komen te staan. De oorzaak die waarschijnlijk het meeste invloed heeft gehad, is de erosie van de traditionele kloven in de maatschappij (Garzia, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2012; Karvonen, 2010; Poguntke & Webb, 2005). De samenleving werd geordend door religie en sociale klassen, maar deze scheidslijnen vielen weg, waardoor religieuze en sociale klassenpartijen hun achterban en kiezers verloren (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 164). Wanneer de traditionele band tussen partijen en kiezers wegvalt, kunnen de kiezers zich gaan richten op politieke individuen (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Poguntke & Webb, 2005). De persoonlijke kwaliteiten van een politiek individu komen meer naar voren bij het wegvallen van de partijen als richtlijnen voor politieke keuzes (Poguntke & Webb, 2005, p. 16). Daarnaast worden tijdens campagnes politiek individuen vanuit de media en vanuit de partij zelf naar voren geschoven (Poguntke & Webb, 2005, p. 10). Burgers komen meer in contact met individuen dan met partijen tijdens de verkiezingsperiode. Het stemgedrag kan daardoor meer beïnvloed worden door de politieke opvattingen van individuen dan van partijen. Zo kan er electorale personalisering

plaatsvinden.

Op lokaal niveau kan de band tussen de kiezer en politiek echter van oudsher anders zijn. Er spelen andere factoren mee die invloed kunnen hebben op het stemgedrag van de burger. De sociale cohesie binnen een gemeenschap kan de burger beïnvloeden bij het maken van een stemkeuze. In hechtere gemeenten zijn lokale politici vaker bekend bij de burgers (Boogers, Ostaaijen & Slagter, p. 14). Wanneer een kandidaat bekend is in zijn gemeenschap, kan hij makkelijker een band met zijn achterban opbouwen en behouden, omdat hij meer 'geworteld' is de gemeenschap (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 12). Fysieke nabijheid van de lokale politici kan ook een rol spelen. In gemeenten waar een lage urbanisatiegraad is, staat de lokale politicus dicht bij het volk (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 302; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 14). Deze factoren kunnen er toe leiden dat burgers bij lokale verkiezingen meer gaan stemmen op een bepaald persoon, vanwege de sociale en fysieke nabijheid van de politici, dan op een bepaalde partij. Er kan een verschil zitten tussen de mate van electorale personalisering op lokaal niveau en op nationaal niveau, maar hier is nog weinig onderzoek naar gedaan. Het is daarom van belang om de electorale personalisering op lokaal niveau te onderzoeken.

Personalisering is een veelomvattend begrip dat op verschillende vlakken een trend weergeeft van het belangrijker worden van het politieke individu, ten koste van partijen of andere collectieve identiteiten (Karvonen, 2010, p. 4). Het begrip kan echter ook anders worden opgevat dan als een trend. Personalisering kan ook als een maatstaf worden gebruikt om het persoonlijker worden van de politiek weer te geven tussen politieke stelsels. Zo kunnen er vergelijkingen worden gemaakt tussen verschillende gebieden of verkiezingen van verschillende niveaus binnen eenzelfde tijdseenheid. De mate van personalisering wordt dan niet bepaald over tijd, maar het wordt bepaald door de vergelijking tussen de verschillende verkiezingen of gebieden. In dit onderzoek zal de term personalisering gebruikt worden om het persoonlijker worden van de lokale politiek van gemeenten ten opzichte van elkaar weer te geven. Er vindt geen onderzoek door de tijd heen plaats, maar gemeenten worden onderling vergeleken aan de hand van hun contextuele factoren.

Personalisering in Nederland

In vergelijking met de andere westerse parlementaire democratieën is er minder electorale personalisering aanwezig in Nederland (Holmberg & Oscarsson, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2008). De ontzuiling in Nederland heeft de traditionele band tussen groeperingen en partijen doen breken, maar de kloof tussen de kiezers en partijen in het algemeen is minder groot dan gedacht (Holmberg & Oscarsson, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2008). Doordat de band tussen de kiezers en partijen nog aanwezig is, blijven partijen een grote bepalende factor bij de stemkeuze van burgers. De kiezers hebben daarom minder interesse in de opvattingen van individuele politici bij hun stemkeuze. De

kiezer maakt zijn stemkeuze nog voornamelijk op basis van de partij (Holmberg & Oscarsson, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2008). De partij heeft ook op lokaal niveau veel invloed op de stemkeuze van de burgers. Burgers stemmen vooral aan de hand van de nationale partijen, wat zorgt voor een nationalisering van de lokale politiek (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Depla & Tops, 1998; Janssen & Korsten, 2003; Tilburg, 1993). De nationalisering van de lokale politiek is een proces waar nationale partijen meer aanwezig en meer bepalend zijn bij de lokale verkiezingen (Lelieveldt & Does, 2014, p. 318). Plaatselijke gebeurtenissen en politici zijn hier minder bepalend voor de lokale politiek (Depla & Tops, 1998, p. 141). De nationale politiek overheerst de stemkeuzes van burgers bij de gemeenteraadsverkiezingen, het dat deze trend kan worden doorbroken door lokale kandidaten en hun persoonlijkheid (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010). Lokale partijen winnen vanaf de jaren '90 steeds meer stemmen (Janssen & Korsten, 2003, p. 6). Dit wijst op een herhaling van de jaren '60, waarin de lokale politiek 'lokaliseerde'. Het aantal lokale lijsten groeide en lokale partijen kregen meer stemmen van de kiezers (Tilburg, 1993, p. 48). Bij het lokaliseringsproces was de gemeenteomvang van invloed op de stemkeuze van de burger. In kleine gemeenten werd er meer lokaal gestemd, omdat de maatschappelijke banden in de samenleving daar sterker waren dan in grotere gemeenten (Janssen & Korsten, 2003). In de jaren '80 nationaliseerde de lokale politiek; de gemeenteraadsverkiezingen werden gedomineerd door nationale partijen en de burgers lieten hun stemkeuze afhangen van nationale motieven (Lelieveldt & Does, 2014, p. 326). Ook hier was de gemeenteomvang van belang. Hoe groter de gemeente, des te hoger het percentage kiezers bij wie de landelijke politiek bepalend was voor de partijkeuze bij gemeenteraadsverkiezingen (Tilburg, 1993).

Deze nationaliseringstrend is tot heden zichtbaar in de lokale politiek, maar de lokale lijsten winnen per jaar meer stemmen (Janssen & Korsten, 2003; Lelieveldt & Does, 2014). Sinds 1994 zijn over heel Nederland lokale partijen stemmen aan het winnen, wat een vermindering van invloed van de nationale partijen kan weergeven (Janssen & Korsten, 2003, p. 6). Daarnaast zijn er lokale verschillen in de gemeenteraadsverkiezingen (Lelieveldt & Does, 2014, p. 329). Over heel Nederland kunnen partijen in het algemeen winnen of verliezen ten opzichte van voorgaande verkiezingen, maar er is veel variatie per gemeente hoeveel stemmen een partij relatief wint of verliest (Lelieveldt & Does, 2014, p. 326). Deze variaties laten zien dat burgers niet alleen stemmen vanuit de gebeurtenissen in de nationale politiek, maar dat er ook iets 'lokaals' speelt wat invloed heeft op de stem van de burger (Lelieveldt & Does, 2014, p. 329). Dit is terug te zien in de Nederlandse gemeenteraadsverkiezing van 2010, waar kandidaten van lokale partijen stemmen wonnen of verloren vanwege hun persoonlijkheid (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 4). Daarnaast schijnen kandidaten, die dieper geworteld zijn in de gemeenschap en zo een betere band met hun achterban hebben, meer stemmen te krijgen vanwege hun persoonlijkheid (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 4). Kandidaten van lokale partijen kunnen een sterkere band opbouwen met hun achterban omdat zij niet gelimiteerd worden door

ideologische banden met een nationale partij en zo meer mensen kunnen bereiken (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 4). Lokale partijen zijn ook beter in staat om lokale thema's te profileren, waardoor zij de mensen van een gemeenschap direct aanspreken (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 4). Dit kan er op duiden dat burgers bij een lokale partij meer op het individu zelf stemmen dan bij andere partijen. De aanwezigheid van lokale partijen kan invloed hebben op de mate van electorale personalisering in de gemeenteraadsverkiezingen. Het is daarom interessant om te kijken naar invloed van lokale partijen op de mate van electorale personalisering:

“Welke invloed hebben lokale partijen op de mate van electorale personalisering?”

Invloed op electorale personalisering

Electorale personalisering kan tot uiting komen in de keuze van de burger om een voorkeurstem uit te brengen. In het Nederlandse electorale stelsel is een voorkeurstem een stem van de burger op een andere kandidaat dan de nummer één op een kandidatenlijst (Holsteyn & Andeweg, 2008, p. 109). In Nederland kan er alleen gestemd worden op individuele kandidaten. Hierdoor is het moeilijk om te bepalen of een uitgebrachte stem op de eerste persoon van de kandidatenlijst als stem op de partij óf als stem op de individuele kandidaat bedoeld wordt (Holsteyn & Andeweg, 2008; Nagtzaam & Van Erkel, 2016). De stemmen op de lijsttrekker worden daarom niet gezien als voorkeurstemmen. Het aantal voorkeurstemmen is indicatief voor electorale personalisering, omdat de burger een bewuste keuze maakt om op een andere kandidaat te stemmen in plaats van op de lijsttrekker of op de partij. Hoe meer voorkeurstemmen, hoe groter de mate van electorale personalisering.

Er zijn verschillende factoren die invloed kunnen hebben op de keuze van de burger om een voorkeurstem uit te brengen. Via deze factoren wordt er gekeken wat de mogelijke invloed van contextuele factoren van de gemeenschap op de lokale stemmotieven van de burger kan zijn. Het is moeilijk om de achterliggende motieven van het stemgedrag van de burger zelf te achterhalen, omdat burgers niet meer weten wat zij gestemd hebben in een gemeenteraadsverkiezing van een aantal jaar geleden. Om invloed op het uitbrengen van een voorkeurstem van de burgers te ontdekken, kan wel worden gekeken naar contextuele factoren. Er zijn op lokaal niveau drie contextuele factoren die mogelijk invloed hebben op het aantal voorkeurstemmen bij gemeenteraadsverkiezingen: stedelijkheid, sociale cohesie en bevolkingssamenstelling.

De mate van stedelijkheid van een gemeente heeft mogelijk invloed op het aantal voorkeurstemmen (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 302; Holsteyn & Andeweg, 2008; Smeets, Denters & Geurts, 1998). Onder stedelijkheid wordt “de concentratie van menselijke activiteiten gebaseerd op de gemiddelde omgevingsadressendichtheid” bedoeld (Centraal Bureau voor de Statistiek, 2016). Hierbij gaat het om de dichtheid van de bevolking vanuit ruimtelijk oogpunt. In een stad is grotere

dichtheid van adressen dan op het platteland. De omvang van de gemeente heeft geen invloed op de stemkeuze van de burger (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Janssen & Korsten, 2003). De omvang heeft alleen invloed op de lokale electorale participatie van de burgers binnen een gemeente (Dahl & Tufte, 1973; Houwelingen, 2015; Schaap, 2015; Smeets, Denters & Geurts, 1998; Maddens et. al., 2007). De mate van stedelijkheid kan echter wel invloed hebben op het aantal voorkeurstemmen in een gemeente. Deze verwachting is gebaseerd op het verschijnsel dat in hechtere gemeenten er eerder om de persoonlijkheid van een kandidaat wordt gestemd, dan in minder hechtere gemeenten (André, Wauters & Pilet, 2012, p.302; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010). Kandidaten van partijen uit gemeenten met een lage stedelijkheid zouden sociaal en fysiek dicht bij het volk staan en een betere band kunnen opbouwen en behouden.(André, Wauters & Pilet, 2012, p. 302; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Edwards, 2014). Dit zou betekenen dat er in hechtere gemeente een grotere kans is op de aanwezigheid van meer voorkeurstemmen.

Een andere factor die de hechtheid van de gemeente weerspiegelt, is de sociale cohesie binnen een gebied. De term sociale cohesie staat voor de betrokkenheid van de mensen onderling, bij maatschappelijke organisaties, bij andere sociale verbanden en bij de samenleving als geheel (Roes, 2002, p. 9). Het gaat om de collectieve banden in de sociale leefomgeving van de samenleving, waarin de burger kan participeren en waarmee de burger zich kan identificeren (Duyvendak & Van der Graaf, 2000; Jager-Vreugdenhil, 2011; Schmeets & Riele, 2010). De sociale cohesie maakt onderdeel uit van de sociale infrastructuur van een gemeenschap. De sociale infrastructuur wordt gedefinieerd als het geheel van formele en informele voorzieningen en arrangementen waarvan burgers gebruik maken bij het inrichten van hun bestaan (Roes, 2002, p. 7). De sociale infrastructuur probeert de samenhang, de leefbaarheid en de participatie in de gemeenschap te vergroten.

Sociale cohesie bestaat uit meerdere dimensies (Huygen & Meere, 2008; Schmeets & Riele, 2010). De mate van vertrouwen, sociale participatie en sociale identificatie zijn een onderdeel van sociale cohesie en vormen samen een algeheel beeld van de hechtheid van een gemeenschap (Jager-Vreugdenhil, 2011; Schmeets & Riele, 2010). Het belang van sociale cohesie voor de electorale personalisering komt via het stemgedrag van de burger tot uiting. Het maken en uitbrengen van een stemkeuze valt onder sociale participatie (Schmeets & Riele, 2010, p. 9). In dit onderzoek zal er alleen naar de sociale participatie als onderdeel van sociale cohesie worden gekeken, maar er zal naar dit onderdeel worden verwezen met de term sociale cohesie.

De sociale cohesie binnen een gebied schijnt invloed te hebben op de stemkeuze van de burger (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Dahl & Tufte, 1973; Janssen & Korsten, 2003). Het verschil in de landelijke trends wordt veroorzaakt door individuele kandidaten en hun persoonlijkheid, waar de sociale hechtheid van de gemeente een rol kan spelen. Een kandidaat uit een hechte gemeente zou dieper geworteld zijn in de gemeente, waardoor een kandidaat sociaal dicht bij het volk staat. Door

zijn bekendheid en nabijheid kan een kandidaat een betere relatie met zijn achterban opbouwen en onderhouden (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 302; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Edwards, 2014). Deze hechtheid kan voortkomen uit een sterke sociale cohesie binnen de gemeente (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010). In sociaal hechtere gemeenten zouden burger dus meer stemmen op kandidaten om hun persoonlijkheid. Dit zou zich kunnen vertalen in meer voorkeurstemmen en aldus een aanwijzing kunnen van electorale personalisering.

Andere mogelijke factoren van invloed op electorale personalisering op lokaal niveau zijn gerelateerd aan de bevolkingssamenstelling van de gemeente. Het stemgedrag van een burger kan beïnvloed worden door persoonlijke of collectieve achtergronden, zoals leeftijd, opleidingsniveau of geslacht (zie bijlage 1). Leeftijd en opleidingsniveau lijken een significant verschil te maken bij opkomst van de burger bij de verkiezingen, maar ook bij het uitbrengen van een voorkeurstem (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 296). Leeftijd lijkt een positief verband te hebben met participatie van de burger bij verkiezingen (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 296). Een burger kan een keuze maken om op een jonge of oudere kandidaat te stemmen omdat hij tot dezelfde leeftijdsgroep behoort. Daarnaast kan leeftijd van invloed zijn bij het uitbrengen van een voorkeurstem. Een volwassene heeft meer politieke kennis en bewustzijn van de mogelijkheden van het electorale stelsel (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 25). Burgers van middelbare leeftijd maken meer gebruik van de optie om een voorkeurstem uit te brengen (André, Wauters & Pilet, 2012, p. 296). Het opleidingsniveau van de burger lijkt ook een positief verband te hebben met het aantal voorkeurstemmen (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 174). Hoger opgeleiden zijn makkelijker in staat om een voorkeurstem uit te brengen, omdat zij meer kennis hebben van het electorale stelsel (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 174). Toch verkiezen hoger opgeleiden minder snel een persoon boven een partij in tegenstelling tot lager opgeleiden (Holsteyn & Andeweg, 2008, p. 124).

Deze drie factoren kunnen invloed hebben op het aantal voorkeurstemmen in de gemeenten en indirect op de mate van electorale personalisering binnen de gemeente. Om uiteindelijk hun gecombineerde effect te meten, zal eerst het afzonderlijke effect van deze drie factoren worden onderzocht om te kijken welke invloed deze factoren precies hebben op de electorale personalisering. Er wordt een verschil verwacht in de mate van electorale personalisering op lokaal niveau bij nationale partijen en lokale partijen. Stedelijkheid, sociale cohesie en de bevolkingssamenstelling van de gemeente zouden een verschillend effect kunnen op het aantal voorkeurstemmen bij de twee soorten partijen. Voor beide soorten partijen worden de mogelijke factoren van invloed getest aan de hand van de opgestelde deelvragen:

“Welke invloed heeft de mate van stedelijkheid op het percentage voorkeurstemmen?”

“Welke invloed heeft sociale cohesie op het percentage voorkeurstemmen?”

“Welke invloed heeft de gemeentelijke bevolkingssamenstelling op het percentage voorkeurstemmen?”

Methode van onderzoek

Operationalisering

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn indicatoren nodig om de relatie tussen de electorale personalisering en stedelijkheid, sociale cohesie en bevolkingssamenstelling weer te geven. Zoals eerder aangegeven, wordt met het begrip personalisering niet een trend bedoeld, maar wordt het weergegeven als een maatstaf voor het persoonlijker worden van de lokale politiek van de gemeenten in vergelijking met elkaar. Het onderzoek is gericht op de gemeenteraadsverkiezingen van 2014.

Het percentage voorkeurstemmen van de gemeenteraadsverkiezingen zal worden gebruikt als meetbaar afhankelijke variabele voor electorale personalisering. Het percentage voorkeurstemmen wordt gehaald uit de proces-verbalen van de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Het aandeel voorkeurstemmen wordt berekend door het verschil tussen het totaal aantal stemmen (inclusief blanco stemmen) en de stemmen op de lijsttrekker. In de gemeente Lisse zijn er in totaal 10002 stemmen, inclusief blanco stemmen, uitgebracht waarvan er 4932 stemmen op de lijsttrekkers van de deelnemende partijen. Gemeente Lisse telt 5070 voorkeurstemmen, wat een aandeel van 51% van het totaal aantal stemmen telt. Hiervan is 26% van de voorkeurstemmen gemaakt op een kandidaat van een lokale partij. De proces-verbalen zijn per gemeente verzameld. Het totaal aantal voorkeurstemmen wordt relatief vergeleken tussen gemeenten. Een hoog percentage voorkeurstemmen duidt op veel electorale personalisering. Naast het totale percentage voorkeurstemmen wordt het percentage van de voorkeurstemmen op lokale partijen als afhankelijke variabele gebruikt om het effect van lokale partijen op electorale personalisering te onderzoeken. Lokale partijen zijn partijen die het algemeen belang van de gemeente, specifieke lokale belangen of onvrede over het lokale bestuur vertegenwoordigen (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 13). In dit onderzoek worden partijen die deelgenomen hebben aan de gemeenteraadsverkiezingen maar niet meegedaan hebben aan de Tweede Kamerverkiezingen en specifiek voor de belangen van die gemeente zijn opgericht, beschouwd als ‘lokale’ partijen.

Om de mate van invloed van stedelijkheid, sociale cohesie en de bevolkingssamenstelling op het aantal voorkeurstemmen per gemeente te kunnen meten, dienen er indicatoren voor deze factoren te komen. Niet alle factoren kunnen direct als onafhankelijke variabele worden gebruikt. De mate van stedelijkheid wordt daarbij gemeten aan de hand van een indeling van het Centraal Bureau voor Statistiek, waar vijf categorieën gehanteerd worden. Elke gemeente heeft een door het CBS

toegekende mate van stedelijkheid (zie Tabel 1). Er is gelet op de verdeling van aantal soorten schalen, maar er zijn relatief meer ‘matige stedelijke’ gemeenten aanwezig.

Tabel 1. Indeling mate van stedelijkheid per aantal adressen per km²

Categorie stedelijkheid	Grens adressenaantal
Zeer stedelijk (1)	gemiddeld 2500 of meer adressen per km ²
Sterk stedelijk (2)	gemiddeld 1500 tot 2500 adressen per km ²
Matig stedelijk (3)	gemiddeld 1000 tot 1500 adressen per km ²
Weinig stedelijk (4)	gemiddeld 500 tot 1000 adressen per km ²
Niet stedelijk (5)	gemiddeld minder dan 500 adressen per km ²

Bron: CBS.

Bij de bevolkingssamenstelling wordt gekeken naar de leeftijd en het opleidingsniveau van de bevolking. Om het effect op het aantal voorkeurstemmen te kunnen meten, zijn er categorieën gemaakt van de verschillende leeftijd- en opleidingsniveaus die aanwezig zijn in de gemeente. Deze categorieën zijn aparte onafhankelijke variabelen. De onafhankelijk variabele van het aandeel jongeren van de bevolking kan een ander effect hebben op het aantal voorkeurstemmen dan het aandeel ouderen van de bevolking. Data zijn verzameld uit de online database van het CBS en geoperationaliseerd (zie tabel 2 en 3).

Tabel 2. Indeling leeftijdscategorieën van de totale bevolking

Categorie leeftijd	Leeftijdsgrenzen
Jong	18 tot 45 jaar
Middelbaar	46 tot 75 jaar
Oud	76 jaar >

Bron: CBS.

Tabel 3. Indeling opleidingsniveau

Categorie opleidingsniveau	opleidingsniveaus
Laag	Basis, VMBO, onderbouw HAVO/VWO, MBO-1
Middelbaar	Bovenbouw HAVO/VWO, MBO-2, MBO-3, MBO-4
Hoog	HBO, WO

Noot. Data beschikbaar over gemeentelijke beroeps- en niet- beroepsbevolking.

Beroepsbevolking bestaat uit 15 tot 75 jarigen.

Bron: CBS.

Voor de operationalisering van sociale cohesie wordt gekeken naar contextuele factoren per gemeente die van invloed kunnen zijn op lokaal stemgedrag. Alleen de sociale betrokkenheid van de bevolking bij de gemeentelijke samenleving wordt bekeken. Er kunnen geen data over sociale cohesie vanuit de burgers zelf worden verzameld. Door het gebrek aan tijd en middelen is het moeilijk om te achterhalen wat en waarom burgers gestemd hebben op een bepaald persoon of partij bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Er kan wel vanuit de structuur van de sociale cohesie gekeken en gemeten gaat worden (Malena & Heinrich, 2007). Zo kan sociale cohesie opgevat worden als 'set of organisations' die de samenhang van de gemeente vertegenwoordigt (Malena & Heinrich, 2007, p. 340). Hierbij wordt alleen gekeken naar de geregistreerde organisaties per gemeente die de sociale samenhang bevorderen: sportverenigingen, kerken en vrijwilligersorganisaties. De aanwezigheid van deze organisaties en participatie van het volk aan deze organisaties bevordert de sociale cohesie (Malena & Heinrich, 2007; Edwards, 2014). Dit vangt de breedte en de diepte van de bevolkingsparticipatie in de sociale samenhang van de gemeenschap (Malena & Heinrich, 2007). Van de sportverenigingen wordt het percentage sportleden bij een sportvereniging en het percentage sporters in de gemeente gebruikt, evenals het percentage mensen dat vrijwilligerswerk doet en het aantal uren dat een vrijwilliger kwijt is per week. Er waren geen data beschikbaar over de participatie van de vrijwilligers per week per gemeente. Er is daarom een aanname voor het aantal vrijwilligersuren per week gemaakt dat de proporties van de opleidingsniveaus binnen de gemeente in dezelfde mate ook aanwezig zijn binnen de groep vrijwilligers. Wanneer 30% van de bevolking binnen een gemeente laag geschoold is, is ook 30% van de groep vrijwilligers laag geschoold. Er wordt ook gekeken naar het percentage religieus gezinden en het percentage maandelijkse bezoeken aan religieuze diensten binnen de gemeente. Religie brengt meer sociale binding binnen een gemeente (Schmeets, 2010, p. 176). Daarnaast wordt er gekeken naar de hoeveelheid burenccontact per week van burgers. Burenccontact staat voor de hechtheid in de gemeente (Coumans, 2010).

Een kanttekening bij de variabelen over het percentage leden bij een sportvereniging, het percentage vrijwilligers en het burenccontact is op zijn plaats. Deze variabelen zijn gebaseerd zijn op de indeling van de mate van stedelijkheid. Er waren geen andere data beschikbaar waardoor er via de mate van stedelijkheid de gegevens over deze variabelen zijn berekend.

Vanwege een beperkte onderzoeksperiode en beperkte data, is het niet mogelijk om alle gemeenten van Nederland te onderzoeken. Er is een selectie gemaakt van een aantal gemeenten, gebaseerd op de gemeentelijk indeling van 2014, waarbij zoveel mogelijk externe factoren stabiel zijn gelaten (zie tabel 4). Zo kunnen de mogelijke invloeden van de onafhankelijke variabelen niet verstoord worden door effecten die voortkomen uit de verschillen tussen gemeenten. Als uitgangspunt zijn de gemeenten gekozen die vielen onder de veiligheidsregio Hollands Midden. Er zijn enkele gemeenten daarbinnen afgevalen, omdat zij op een ander moment dat jaar

gemeenteraadsverkiezingen hadden of net zijn heringedeeld. Deze uitvallers zijn opgevuld door nabijgelegen gemeenten die niet behoorden tot de veiligheidsregio Hollands Midden. In totaal zijn er eenentwintig gemeenten uitgekomen. Deze uitgekozen gemeenten zijn hieronder weergegeven samen met de bijbehorende mate van stedelijkheid.

Tabel 4. Mate van stedelijkheid per gemeente

Gemeente	Mate stedelijkheid	Gemeente	Mate stedelijkheid	Gemeente	Mate stedelijkheid
Bodengraven-Reeuwijk	3	Leiden	1	Oegstgeest	2
Giessenlanden	5	Leiderdorp	2	Teylingen	3
Gouda	2	Leidschendam-Voorburg	1	Voorschoten	2
's-Gravenhage	1	Lisse	3	Waddinxveen	3
Hillegom	3	Nieuwkoop	5	Wassenaar	3
Kaag en Braassem	4	Noordwijk	3	Zederik	5
Korendijk	5	Noordwijkerhout	3	Zoeterwoude	4

Bron: CBS.

Analyse

Om te kijken of er sprake is van electorale personalisering bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014 worden van alle gekozen gemeenten het percentage voorkeurstemmen aan de hand van de verwachtingen getest aan de onafhankelijke variabelen. Dit gebeurt apart voor het percentage voorkeurstemmen voor alle partijen en voor het percentage voorkeurstemmen voor lokale partijen. Er wordt eerst gezocht naar een verband tussen de afhankelijke variabele het percentage voorkeurstemmen van alle partijen en meerdere onafhankelijke variabelen. Daarna wordt het percentage voorkeurstemmen van lokale partijen getest aan dezelfde onafhankelijke variabelen. Via een lineaire multiële regressie analyse worden deze verbanden onderzocht (Argyrous, 2011; Fields, 2009). Het is echter niet mogelijk om alle onafhankelijke variabelen in één keer in de multiële regressie te stoppen. Als er te veel variabelen in het model zitten, wordt de verklaarde variantie minder en kan het model minder betrouwbaar de invloed van de onafhankelijke variabelen op de afhankelijke variabele bepalen (Argyrous, 2011; Fields, 2009). Daarom wordt er eerst enkelvoudige regressieanalyses uitgevoerd per onafhankelijke variabele, waarvan de variabelen met de meest sterke verbanden in de multiële regressie worden opgenomen, mits er geen sprake is van multicollineariteit

(Argyrous, 2014; Fields, 2009). Als het verband tussen twee onafhankelijke variabelen sterker is dan 80% dan is er te veel overlap in wat de twee onafhankelijke variabelen meten in relatie met de afhankelijke variabele (Argyrous, 2014; Fields, 2009). Dit kan worden gecontroleerd door elk paar onafhankelijke variabelen te testen in een bivariate correlatie (Argyrous, 2011; Fields, 2009). Daarnaast hebben de variabelen vooronderstellingen van regressie ondergaan om de betrouwbaarheid te testen (zie bijlage 2).

Resultaten

Bij de weergave van de resultaten van het onderzoek worden als eerste de controles en bevindingen gegeven van de relatie tussen het totaal aantal voorkeurstemmen en de onafhankelijke variabelen. Als tweede worden alle resultaten van dezelfde onafhankelijke variabelen in relatie met het aantal voorkeurstemmen op lokale partijen weergegeven.

Totale voorkeurstemmen

De betrouwbaarheid van de uitkomsten van regressieanalyses tussen de onafhankelijke variabelen en de afhankelijke variabele voorkeurstemmen van totaal aantal partijen die meedoen aan de gemeenteraadsverkiezingen is afhankelijk van hoe goed wordt voldaan aan de vooronderstellingen van de lineaire regressie. De residuen van de onafhankelijke variabelen dienen zo goed mogelijk normaal verdeeld, homoscedastisch en lineair te zijn (Vocht, 2013, p. 202). De meeste gestandaardiseerde residuen van de geteste variabelen zijn matig tot redelijk normaal verdeeld, zijn redelijk homoscedastisch en laten een lineair verband zien met de afhankelijke variabelen (zie bijlage 3). Daarnaast zijn de onafhankelijke variabelen getest op multicollineariteit (zie bijlage 3). Een te hoge correlatiewaarde tussen de onafhankelijke variabelen is weergegeven in een correlatiematrix (zie Appendix I). Bij de variabelen waar sprake is van multicollineariteit, zal een van de twee correlerende variabelen uit de lineaire multipale regressie gehouden worden.

Bevindingen

Voorkeurstemmen

Van eenentwintig gemeenten is het percentage voorkeurstemmen verzameld (zie tabel 5). Te zien is dat in de gemeenten Kaag en Braassem, Nieuwkoop en Zoeterwoude sprake is van de meeste electorale personalisering in de vorm van voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Bij Voorschoten, Hillegom en Gouda is er relatief weinig electorale personalisering.

Tabel 5. Percentage voorkeurstemmen per gemeente bij gemeenteraadsverkiezingen 2014

Gemeenten	% Voorkeurstemmen
Kaag en Braassem	60
Nieuwkoop	60
Zoeterwoude	60
Noordwijk	52
Noordwijkerhout	52
Lisse	51
Waddinxveen	50
Teylingen	50
Oegstgeest	48
Wassenaar	48
Korendijk	47
Leiden	47
Leidschendam-Voorburg	47
Giessenlanden	47
Bodegraven-Reeuwijk	46
Zederik	45
Leiderdorp	43
's-Gravenhage	41
Gouda	40
Hillegom	37
Voorschoten	34

Stedelijkheid

De invloed van de mate van stedelijkheid op het percentage voorkeurstemmen van alle partijen die deelnemen aan de gemeenteraadsverkiezing in 2014 wordt via een enkelvoudige lineaire regressie onderzocht (zie tabel 5).

Tabel 5. Lineaire regressiemodel van de mate van stedelijkheid op het aantal voorkeurstemmen van alle partijen per gemeente

	Model 1
(Constante)	40,43 (3,41)
Stedelijkheid	2,47** (1,08)
R ²	0,22
Adj. R ²	0,18
N	21

Noot: OLS-regressiecoëfficiënt met standaardfouten tussen haakjes.

β: 2,5

*Spearman's Rho: 0,44***

****p<0,01, **p<0,05, *p<0,1*

Presentatie volgens Louwerse, 2016

Uit de enkelvoudige regressie komt naar voren dat de mate van stedelijkheid een significant effect heeft op het percentage voorkeurstemmen. Er is een sterk positief verband geconstateerd wat betekent dat per stap op de schaal van stedelijkheid het aantal voorkeurstemmen met een kleine 3% zal veranderen. Het lijkt alsof een toename van stedelijkheid zorgt voor een toename in het aantal voorkeurstemmen, maar dit is verkeerd geïnterpreteerd. De inhoud van de 'stedelijkheidsschaal' van het CBS is ingedeeld op de hoeveelheid adressen per km². De resultaten van de lineaire regressie moeten geïnterpreteerd worden aan de hand van deze becijfering van schaal van de stedelijkheid (zie tabel 1). Gemeenten met de meest stedelijke gebieden worden ingedeeld in schaal 1 omdat zij het meeste adressen per km² hebben, maar in het statistisch model wordt schaal 1 als het laagst beschouwd. Schaal 5, die de gemeenten met het minste aantal adressen per km² vertegenwoordigt, wordt in het statistisch model als het hoogst beschouwd vanwege de becijfering die het CBS aan de mate van stedelijkheid heeft toegewezen. Dit betekent dat het positieve verband tussen de mate van stedelijkheid en het percentage voorkeurstemmen als een negatief verband moet worden gezien. Bij gemeenten uit schaal 5 zouden de meeste voorkeurstemmen aanwezig moeten zijn. Per afname van gemiddeld vijfhonderd adressen per km², neemt het percentage voorkeurstemmen met 3% toe. In gemeenten met weinig adressen per km² worden er meer voorkeurstemmen uitgebracht ten opzichte van het totaal aantal stemmen. Dus in gemeenten met minder stedelijkheid is er sprake van meer electorale personalisering in de vorm van voorkeurstemmen. Gemeente Kaag en Braassem en Zoeterwoude hebben 500 tot 1000 adressen per km² en gemeente Nieuwkoop minder dan 500 adressen per km². De gemeenten met de minste voorkeurstemmen hebben redelijk hoge mate van stedelijkheid (zie tabel 4 en tabel 5). Deze constatering wordt ondersteund door de sterk 'positieve'

correlatie van 0,44 tussen de rangscores van de mate van stedelijkheid en het percentage voorkeurstemmen per gemeente. Hier geldt ook dat deze correlatie geïnterpreteerd moet worden als een sterk negatief verband vanwege de toegewezen schaalindeling van het CBS bij de mate van stedelijkheid. Stedelijkheid is een grote verklarende factor voor de mate van aanwezigheid van voorkeurstemmen voor alle partijen in de gemeente. De mate van stedelijkheid verklaart maar liefst 22% van de variantie bij de aanwezigheid van electorale personalisering. De mate van stedelijkheid heeft dus een sterk verklarende en negatieve invloed op het percentage voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014.

Sociale Cohesie

De sociale cohesie binnen een gemeenschap bestaat uit meerdere dimensies, waardoor de directe invloed van sociale cohesie op het percentage voorkeurstemmen moeilijker te bepalen is. De aanwezigheid en participatie van de burger aan kerken, sportverenigingen en vrijwilligerswerk, plus het aantal keren dat burgers contact hebben met de bureaus per week, zijn de indicatoren die gebruikt zijn als onafhankelijke variabelen om de relatie tussen sociale cohesie en voorkeurstemmen te onderzoeken. De relaties tussen de indicatoren en het percentage voorkeurstemmen blijken niet significant te zijn om de uitkomsten van de lineaire regressie te kunnen toeschrijven aan de populatie, behalve de variabele die het percentage religieus gezindheid in de gemeente weergeeft (zie tabel 6). De indicatoren met een niet significant verband zijn niet geschikt om de mate van invloed van sociale cohesie op het percentage voorkeurstemmen betrouwbaar te kunnen bepalen, omdat de statistische uitkomsten van deze verbanden niet kunnen worden toegeschreven aan werkelijkheid.

Tabel 6. Lineaire regressiemodel van het percentage religieus gezinden per gemeente

	Model 1
(Constante)	24,21 (8,01)
Religieus gezindheid	0,43*** (0,14)
R ²	0,32
Adj. R ²	0,28
N	21

Noot: OLS-regressiecoëfficiënt met standaardfouten tussen haakjes.

β : 0,43

*Spearman's Rho: 0,49**

**** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$*

Presentatie volgens Louwerse, 2016

Religieuze gezindheid van de bevolking laat wél een significant verband zien met het percentage voorkeurstemmen in de gemeente. Er is een sterk positieve correlatie, wat betekent dat hoe meer religieuzen er onder de gemeentelijke bevolking zijn, des te hoger het percentage voorkeurstemmen in deze gemeenten zal zijn. Dit verband is ook terug te vinden Spearman's Rho correlatie (zie tabel 7). Er is een redelijk positief verband tussen de rangorde van religieus gezindheid van de gemeente en het percentage voorkeurstemmen ($r: 0,49$). De drie gemeenten met het hoogste percentage voorkeurstemmen voor alle partijen, hebben ook een relatief hoge religieuze bevolking. Gemeente Kaag en Braassem, Nieuwkoop en Zoeterwoude hebben een bevolking waar meer dan 60% religieus gezind is. Bij de bevolking van de gemeenten Gouda en Voorschoten is minder dan 50% religieus gezind, terwijl in gemeente Hillegom 56% van de bevolking religieus is. Opvallend is het hoge religieuze gezindheid van de gemeentelijke bevolking van Zederik (71%), maar het lage percentage voorkeurstemmen (45%). Over het algemeen is de aanwezigheid van religieus gezinden binnen een gemeenten een grote verklarende voor de hoeveelheid voorkeurstemmen binnen een gemeente. De invloed van sociale cohesie op het percentage voorkeurstemmen kan alleen via religieus gezindheid binnen een gemeente worden beantwoord. Deze invloed is echter zeer bepalend voor het percentage voorkeurstemmen in de gemeente.

Tabel 7. Percentage religieus gezinden onder bevolking en het percentage voorkeurstemmen per gemeente

Meest religieus gezinde gemeenten	% religieus gezindheid gemeentelijke bevolking	% voorkeurstemmen per gemeente
Zederik	71	45
Kaag en Braassem	69	60
Giessenlanden	66	47
Nieuwkoop	66	60
Lisse	64	51
Noordwijkerhout	63	52
Zoeterwoude	62	60
Bodegraven-Reeuwijk	59	46
Waddinxveen	57	50
Teylingen	57	50
Hillegom	56	37
Korendijk	53	47
Noordwijk	53	52
Wassenaar	51	48
's-Gravenhage	51	41
Leiderdorp	50	43
Oegstgeest	49	48
Gouda	46	40
Leidschendam-Voorburg	44	47
Voorschoten	41	34
Leiden	38	47

Bron: CBS Stateline.

Noot: Spearman's Rho: 0,49**

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Bevolkingssamenstelling

De invloed van de gemeentelijke bevolkingssamenstelling op het percentage voorkeurstemmen wordt aan de hand van de procentuele aanwezigheid van bepaalde leeftijdsgroepen en procentuele aanwezigheid van mensen met een bepaald opleidingsniveau getest (zie tabel 2 en 3). De invloed van deze variabelen kan echter verschillend zijn onder de categorieën waarin ze zijn ingedeeld. Van de drie leeftijdscategorieën heeft alleen de aanwezigheid van de mensen met middelbare leeftijd een significant effect op de afhankelijke variabelen (zie tabel 8).

Tabel 8. Lineair regressiemodel van procentuele aanwezigheid bevolking met middelbare leeftijd

	Model 1
(Constante)	7,35 (18,96)
Leeftijd middelbaar	0,92** (0,43)
R ²	0,19
Adj. R ²	0,15
N	21

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

β: 0,92

****p<0,01, **p<0,05, *p<0,1*

Presentatie volgens Louwerse, 2016

De hoeveelheid mensen die tussen de 46 en 75 jaar aanwezig zijn in de gemeente, heeft een positief verband met het percentage voorkeurstemmen in de gemeente. Wanneer er meer inwoners van 'middelbare' leeftijd aanwezig zijn in de gemeente, is de kans op voorkeurstemmen groter. Per procent dat er meer mensen van de bevolking van middelbare leeftijd zijn binnen de gemeente, zal het aantal voorkeurstemmen met 1% stijgen. De aanwezigheid van deze groep mensen binnen de gemeente verklaart 19% van het aantal voorkeurstemmen. Te zien is dat de gemeenten met procentueel veel inwoners van middelbare leeftijd, ook veel voorkeurstemmen in hun gemeente tellen (zie tabel 9). Dit verband tussen de rangordes van percentage mensen met middelbare leeftijd en het percentage voorkeurstemmen geldt in mindere mate voor de gemeenten met procentueel weinig inwoners van middelbare leeftijd. Gemeente Voorschoten en Hillegom hebben een redelijk groot aantal inwoners met middelbare leeftijd. Er is minder sprake van: hoe minder inwoners van middelbare leeftijd, hoe minder electorale personalisering.

Tabel 9. Percentage aanwezigheid van de bevolking met middelbare leeftijd binnen de gemeente.

Gemeenten	% bevolking met leeftijd tussen 46-75 jaar	% voorkeurstemmen
Zoeterwoude	48	60
Nieuwkoop	47	60
Wassenaar	47	48
Kaag en Braassem	47	60
Korendijk	46	47
Giessenlanden	46	47
Leiderdorp	45	43
Noordwijk	45	52
Noordwijkerhout	45	52
Voorschoten	45	34
Bodegraven-Reeuwijk	45	46
Teylingen	45	50
Oegstgeest	44	48
Lisse	44	51
Hillegom	44	37
Waddinxveen	44	50
Zederik	43	45
Leidschendam-Voorburg	42	47
Gouda	42	40
's-Gravenhage	36	41
Leiden	35	47

*Noot: Spearman's rho: 0,53***

**** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$*

Naast dit gevonden verband is er een matig positieve trend ontdekt tussen het aantal voorkeurstemmen en de aanwezigheid van mensen met een middelbare opleidingsniveau binnen de gemeente (zie tabel 10). Een gemeente waarvan een groot aandeel van de bevolking een middelbare opleiding heeft gehad, zal er meer voorkeurstemmen aanwezig moeten zijn. Deze variabele laat per toename van één procent het aantal voorkeurstemmen met 0,6% stijgen. Deze variabele verklaart maar liefst 14% variantie van het causale verband.

Tabel 10. Lineair regressiemodel van het percentage mensen met een middelbare opleiding per gemeente.

	Model 1
(Constante)	26,24 (12,53)
Educatie Middelbaar	0,55* (0,32)
R ²	0,14
Adj. R	0,09
N	21

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

**** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$*

Presentatie volgens Louwerse, 2016

De kans is maar één op tien dat hoe groter het aandeel mensen met een middelmatig opleidingsniveau in de gemeente, des te meer voorkeurstemmen er in deze gemeente zullen zijn (zie tabel 11). De rangordecorrelatie is niet significant bevonden. Alleen gemeente Nieuwkoop heeft een hoog percentage mensen met middelbare bevolking en veel voorkeurstemmen. Gemeente Zoeterwoude en Kaag en Braassem bevinden zich in de middenmoot. Wel is te zien dat gemeenten Gouda en Voorschoten weinig inwoners hebben met een middelmatig opleidingsniveau en ook weinig voorkeurstemmen hebben. De aanwezigheid van middelbare bevolking heeft een te klein en niet significant effect om van grote invloed te zijn op het percentage voorkeurstemmen.

Tabel 11. Percentage aandeel bevolking met middelbaar opleidingsniveau per gemeente

Gemeenten	% bevolking met middelbaar opleidingsniveau	%voorkeurstemmen
Giessenlanden	50	47
Nieuwkoop	45	60
Zederik	44	45
Lisse	44	51
Waddinxveen	42	50
Noordwijk	42	52
Bodegraven-Reeuwijk	42	46
Teylingen	41	50
Hillegom	40	37
Zoeterwoude	40	60
Kaag en Braassem	40	60
Leidschendam-Voorburg	39	47
Korendijk	38	47
Wassenaar	37	48
Leiden	37	47
Noordwijkerhout	36	52
's-Gravenhage	36	41
Leiderdorp	35	43
Gouda	35	40
Voorschoten	33	34
Oegstgeest	29	48
Giessenlanden	50	47

Noot: Spearman's Rho: 0,39 (niet significant)

Bron: CBS

Multipele regressie

Nu bekend is welke factoren en indicatoren individueel een significant verband hebben met het percentage voorkeurstemmen, kan onderzocht worden wat hun gecombineerde invloed is op de mate van electorale personalisering op lokaal niveau. Om te kijken welke invloed de mate van stedelijkheid, religieuze gezindheid en het aandeel van middelbare bevolking heeft op het percentage voorkeurstemmen, is gebruik gemaakt van een stapsgewijze 'backward' multipele regressie (zie tabel

12). Hier zijn in het begin alle onafhankelijke variabelen in het model geplaatst, maar worden de niet-significante variabelen er uit gehaald. Vier significante variabelen zijn wel in het model gebleven, maar worden stapsgewijs één of één er uit gehaald, als de verklaarde variantie daardoor verbetert.

Tabel 12. Stepwise backward lineair regressiemodel van het percentage voorkeurstemmen per gemeente

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4
(Constante)	3,005 (30,49)	4,52 (23,91)	10,04 (17,55)	24,21 (8,01)
Religie Gezind	0,40 (0,27)	0,406 (0,24)	0,35* (0,17)	0,43*** (0,14)
Leeftijd Middelbaar	0,534 (0,60)	0,52 (0,55)	0,42 (0,46)	-
Stedelijkheid	-0,755 (2,17)	-0,69 (1,96)	-	-
Educatie Middelbaar	0,04 (0,45)	-	-	-
R ²	0,35	0,35	0,35	0,32
Adj. R	0,19	0,24	0,28	0,28
N	21	21	21	21
Sig. Model	0,12	0,05**	0,02**	0,01**

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

****p<0,01 **p<0,05, *p<0,1*

Presentatie volgens Louwerse, 2016

Het verband tussen het percentage voorkeurstemmen en de variabelen wordt steeds significanter naarmate er meer onafhankelijke variabelen uit worden gefilterd. De invloed van religieuze gezindheid, middelbare leeftijd en stedelijkheid geeft al een significant model, maar de laatste twee variabelen zijn op zich zelf niet significant. Alleen de hoeveelheid religieus gezinden binnen een gemeente is significant en het meest verklarend voor het percentage voorkeurstemmen. De mate van religieuze gezindheid heeft het meeste invloed op het percentage voorkeurstemmen.

Lokale voorkeurstemmen

De aanwezigheid van lokale partijen kan een invloed hebben op de mate van electorale personalisering. Verwacht wordt dat lokale partijen meer voorkeurstemmen trekken omdat zij dichter bij de lokale bevolking staan en niet worden gelimiteerd door ideologische banden vanuit een nationale partij. De factoren uit de gemeenschap die van invloed zouden kunnen zijn op voorkeurstemmen van alle partijen, zijn ook gebruikt om een mogelijke invloed op voorkeurstemmen op alleen lokale partijen te onderzoeken. De indicatoren voor de mate van stedelijkheid, sociale

cohesie en bevolkingssamenstelling dienen opnieuw getest te worden aan de vooronderstellingen van de lineaire regressie (zie bijlage 5).

Bij de voorkeurstemmen op lokale partijen blijkt geen enkele variabele een significant verband te hebben, waardoor de relatie tussen de variabelen en het percentage voorkeurstemmen op lokale partijen van bepaalde gemeenten moeilijker gegeneraliseerd kan worden (zie Appendix II). Alleen het aandeel mensen van de bevolking met middelbare leeftijd binnen een gemeente heeft met een kans van één op tien een significant verband met het percentage voorkeurstemmen op lokale partijen (zie Appendix II). Er is geen sprake van een sterke correlatie tussen de rangordes van het percentage mensen met een middelbare leeftijd binnen een gemeente en het percentage voorkeurstemmen op lokale partijen (zie tabel 13). Er is een matig positief verband, maar dit verband is niet significant om te generaliseren over andere gemeenten. De drie gemeenten met procentueel het grootste aandeel mensen met middelbare leeftijd bevinden zich in de bovenste helft van de tabel, maar de plaatsing van de rest van de gemeenten voor de voorkeurstemmen op lokale partijen voldoet niet aan het gegeven positieve verband.

Ondanks dat geen van de variabelen een significant verband schijnt te hebben die toepasbaar is op de werkelijkheid, is er ter controle toch een backward multi-pele regressie uitgevoerd (zie tabel 14). Zo kunnen factoren die individueel te weinig, maar gecombineerd met andere factoren wel invloed uit oefenen op het percentage voorkeurstemmen worden ontdekt.

De variabelen worden uit het model gehaald, waarop de verklaarde variantie stijgt. Hoewel het gehele model al significant wordt bevonden nadat het percentage leden bij een sportvereniging verwijderd is, wordt het percentage voorkeurstemmen op lokale partijen het meest verklaard vanuit het aandeel sporters en mensen een laag opleidingsniveau. Het percentage mensen met een middelbare leeftijd binnen de gemeente speelt geen rol meer in het verklaren van het percentage voorkeurstemmen. Een verklaring zou kunnen zijn dat mensen met een middelbare leeftijd al vertegenwoordigd worden in andere groepen, zoals sporters of mensen met een laag opleidingsniveau. Deze twee variabelen hebben samen een sterker verklarend en significanter verband dan de variabele 'Leeftijd Middelbaar'. Het percentage sporters en mensen van middelbare leeftijd hebben samen een zeer sterk positief verband en verklaren wel 32% procent van de variantie van het percentage voorkeurstemmen op lokaal partijen.

De invloed op het percentage voorkeurstemmen van lokale partijen wordt niet door één specifieke factor als meest beïnvloed. Het is de combinatie van invloeden van meerdere factoren die de kans op een voorkeurstem op lokale partijen binnen een gemeente vergroot. In gemeenten met veel sporters en een laag educatieniveau zal er meer op kandidaten van lokale partij gestemd worden.

Tabel 13. Percentage bevolking met middelbare leeftijd per gemeente

Gemeente	% bevolking middelbare leeftijd	% voorkeurstemmen op lokale partijen
Zoeterwoude	48	45
Nieuwkoop	47	48
Wassenaar	47	37
Kaag en Braassem	47	51
Korendijk	46	28
Giessenlanden	46	0
Leiderdorp	45	8
Noordwijk	45	54
Noordwijkerhout	45	21
Voorschoten	45	17
Bodegraven- Reeuwijk	45	32
Teylingen	45	19
Oegstgeest	44	44
Lisse	44	26
Hillegom	44	57
Waddinxveen	44	32
Zederik	43	19
Leidschendam- Voorburg	42	30
Gouda	42	18
's-Gravenhage	36	26
Leiden	35	8

Noot: Spearman's Rho: 0,343 (niet significant)

Bron: CBS

Tabel 14. Lineair Backward multipele regressiemodel van percentage voorkeurstemmen op lokale partijen per gemeente

	Model 1	Model 2	Model 3	Model 4	Model 5	Model 6	Model 7	Model 8	Model 9
(Constante)	-142,66 (222,39)	-137,64 (120,86)	-135,35 (106,64)	-145,97 (88,37)	-146,85 (85,21)	-154,05 (81,13)	-177,40 (71,19)	-167,49 (68,72)	-190,37 (67,72)
Sporters	2,22 (1,90)	2,21 (1,77)	2,20 (1,69)	2,17 (1,62)	2,12 (1,55)	1,96 (1,46)	2,56** (1,12)	2,67** (1,09)	3,07** (1,07)
Educatie Laag	2,24 (1,39)	2,22* (1,20)	2,21* (1,14)	2,22* (1,09)	2,13** (0,97)	1,99** (0,88)	2,28*** (0,74)	2,22*** (0,73)	1,95** (0,71)
Religie Kerkbezoek	-0,78 (0,84)	-0,77 (0,75)	-0,77 (0,71)	-0,70 (0,59)	-0,68 (0,57)	-0,69 (0,55)	-0,43 (0,36)	-0,46 (0,36)	-
Leeftijd Oud	1,86 (2,84)	1,87 (2,69)	1,86 (2,56)	1,62 (2,16)	1,32 (1,61)	0,97 (1,33)	0,91 (1,31)	-	-
Religie Gezind	0,48 (0,97)	0,47 (0,82)	0,48 (0,75)	0,51 (0,71)	0,44 (0,62)	0,38 (0,58)	-	-	-
Lid Sportvereniging	-0,71 (2,79)	-0,66 (2,21)	-0,66 (2,12)	-0,68 (2,04)	-0,79 (1,90)	-	-	-	-
Leeftijd Middelbaar	-0,77 (3,18)	-0,79 (2,93)	-0,80 (2,81)	-0,41 (1,90)	-	-	-	-	-
Stedelijkheid	0,76 (21,56)	1,31 (7,39)	1,37 (6,98)	-	-	-	-	-	-
Educatie Middelbaar	0,05 (1,22)	0,06 (1,16)	-	-	-	-	-	-	-
Vrijwilligerswerk	0,12 (4,32)	-	-	-	-	-	-	-	-
R ²	0,48	0,48	0,48	0,48	0,48	0,47	0,46	0,44	0,39
Adj. R	-0,036	0,06	0,14	0,20	0,26	0,30	0,32	0,34	0,32
N	21	21	21	21	21	21	21	21	21
Sig. Model	0,54	0,41	0,29	0,19	0,11	0,06*	0,04**	0,02**	0,01**

Noot: OLS-regressiecoëfficiënten met standaardfouten tussen haakjes.

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$

Presentatie volgens Louwerse, 2016

Discussie en Conclusie

Is er sprake van electorale personalisering op lokaal niveau? Er is tussen de gemeenten verschil geconstateerd in het relatief aantal voorkeurstemmen bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2014. Dit verschil in voorkeurstemmen kan veroorzaakt worden door factoren, die invloed hebben op het uitbrengen van een voorkeurstem. De invloed van contextuele factoren op het percentage

voorkeurstemmen is onderzocht om zo de mate van invloed van de karakteristieken van de lokale gemeente te meten. Als de contextuele factoren een significant verband laten zien met het percentage voorkeurstemmen in de gemeente, dan kan er gesproken worden van de aanwezigheid electorale personalisering op lokaal niveau. De mate van electorale personalisering wordt dan bepaald door de richting en de sterkte van het verband met de factor die invloed heeft met het percentage voorkeurstemmen in deze gemeente.

Vanuit de dimensies stedelijkheid, sociale cohesie en bevolkingssamenstelling zijn de factoren religieuze gezindheid, middelbare leeftijd, middelbare educatie en stedelijkheid gevonden die een invloed hebben op het percentage voorkeurstemmen op lokaal niveau. De mate van stedelijkheid heeft een sterk negatieve invloed op het percentage voorkeurstemmen, wat betekent dat in minder stedelijke gebied er meer voorkeurstemmen uitgebracht zijn door de burgers. In landelijke gemeenten is er dus meer sprake van electorale personalisering op lokaal niveau dan in stedelijke gemeenten (André, Wauters, Pilet, 2012, p. 302; Holsteyn & Andeweg, 2008; Smeets, Denters & Geurts, 1998). Deze resultaten maakt het waarschijnlijker dat de fysieke en sociale nabijheid van lokale kandidaten bepalend kunnen zijn voor het uitbrengen van een voorkeurstem en daarmee de mate van electorale personalisering op lokaal niveau (André, Wauters & Pilet, 2012; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010; Edwards, 2014).

Alleen het percentage religieus gezinden is van invloed op het percentage voorkeurstemmen bij lokale verkiezingen. Dit houdt gemeenten met veel gelovigen meer voorkeurstemmen worden uitgebracht bij lokale verkiezingen dan in minder religieuze gemeenten. Religie heeft een grotere sociale bindingsfactor dan sport of vrijwilligerswerk omdat het mensen een bepaalde levensovertuiging met elkaar delen (Schmeets, 2010). Deze sociale hechtheid weerspiegelt zich in meer voorkeurstemmen. Vermoedelijk zullen sterk religieuze mensen eerder op een religieuze partij stemmen en gelovige kandidaten van partijen zullen ook dieper geworteld zijn in de gelovige maatschappij, dus eerder voorkeurstemmen ontvangen. Sociale cohesie is alleen via religie een invloedrijke factor voor de mate van electorale personalisering, maar de religieuze gezindheid van een gemeente verklaart wel het grootste deel van de aanwezigheid van voorkeurstemmen in een gemeente.

De samenstelling van de bevolking is ook van invloed op de mate van electorale personalisering. Deze invloed wordt uitgeoefend via het aandeel mensen met een middelmatig opleidingsniveau en mensen van middelbare leeftijd. Burgers tussen de 45 en 76 jaar maken meer gebruik van voorkeurstemmen, wat kan komen door hun grotere politieke kennis en bewustzijn van de mogelijkheden van het politiek stelsel (André, Wauters & Pilet, 2012; Boogers, Ostaaijen &

Slagter, 2010). Uit de resultaten blijkt dat mensen met een middelbaar opleidingsniveau meer voorkeurstemmen uitbrengen, in tegenstelling tot andere studies waar uitkwam dat hoger opgeleiden vaker voorkeurstemmen uitbrengen vanwege hun politieke en electorale kennis (Holsteyn & Andeweg, 2008, 2012).

Lokale partijen laten geen duidelijk hogere mate van electorale personalisering zien. Voor de invloed van lokale partijen op het percentage voorkeurstemmen zijn andere invloeden gevonden dan bij voorkeurstemmen op alle partijen. De middelbare leeftijd heeft wel een significant effect op voorkeurstemmen op lokale partijen, maar dit effect wordt door een combinatie van andere invloeden weer teniet gedaan. De gecombineerde invloed van het aandeel sporters en mensen met een laag opleidingsniveau heeft het meeste invloed heeft op het uitbrengen van voorkeurstemmen op lokale partijen. Deelname aan sport zou kunnen zorgen voor meer contact met mensen, zo ook voor mogelijke kandidaten, wat op lokaal niveau dus een grote invloed heeft op het aantal voorkeurstemmen op kandidaten van een lokale partij (Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010). Voor het verband tussen laag educatieniveau en het aantal voorkeurstemmen spreekt eerdere bevindingen tegen, wat juist een positieve relatie tussen opleidingsniveau en het uitbrengen van voorkeurstemmen heeft gevonden (André, Wouters & Pilet, 2013, p. 4; Boogers, Ostaaijen & Slagter, 2010, p. 22; Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 174).

De invloeden op het stemgedrag bij lokale partijen is anders dan bij alle partijen op lokaal niveau. De positieve trend van het aandeel sporters op voorkeurstemmen bij lokale partijen is niet terug te vinden bij het totaal aantal voorkeurstemmen. Dit kan komen door de te kleine sample grootte, of doordat de positieve trend toe te schrijven is aan de invloed die komt vanuit de lokale partijen, maar niet geldt voor alle partijen en daarom niet significant wordt bevonden.

In conclusie is er wel sprake van electorale personalisering op lokaal niveau. Er zijn significante verbanden gevonden tussen de karakteristieken van de lokale gemeenschap en het percentage voorkeurstemmen. Die wijzen op een aanwezigheid van invloeden die het stemgedrag van de burger beïnvloedt bij de keuze tussen een voorkeurstem of een stem op de partij. De aanwezigheid van lokale partijen geeft andere factoren die de mate van electorale personalisering kunnen beïnvloeden dan bij de aanwezigheid van alle partijen. Over het algemeen weinig effect op de mate van electorale personalisering op lokaal niveau.

Voor verder onderzoek naar de electorale personalisering op lokaal niveau is dit onderzoek een begin maar er zijn enkele punten waar verder op gefocust kan worden. Zo is de sample grootte van dit onderzoek zeer klein, waardoor de betrouwbaarheid en significantie van uitkomsten in het gering komt. Daarnaast zijn er weinig data op gemeentelijk niveau beschikbaar, waardoor enkele variabelen gevormd moesten worden uit de mate van stedelijkheid. Inhoudelijk is het interessant om meer onderzoek te doen naar het effect van het relatief aantal lokale partijen ten opzichte van

nationale partijen. Het effect van religieus gezindheid voor alle partijen, maar de afwezigheid daarvan bij lokale partijen is nog een punt wat verder onderzocht kan worden. De sociale binding van religieuze partijen kan invloed hebben op het (voorkeur)stemgedrag van burgers in het licht van electorale personalisering. Het gebrek aan kennis over lokale politiek en stemgedrag is kleiner geworden, maar er zijn nog genoeg (lokale) gebieden die onbelicht zijn.

Bijlage

Bijlage 1

Bij het testen naar de bevolkingssamenstelling wordt vaak de factor geslacht meegenomen (Jager-Vreugdenhil, 2011; Holsteyn & Andeweg, 2012; Schmeets & Riele, 2010, p. 10). Deze gegevens zullen niet worden meegenomen in de analyse. Er is op nationaal niveau een significant, zwak effect van geslacht op het uitbrengen van een voorkeusstem, maar het verschil is klein (Holsteyn & Andeweg, 2012, p. 181). Daarnaast zou er onderscheidt gemaakt moeten worden tussen geslacht van de gemeentelijke bevolking én het geslacht van de kandidaten op alle lijsten, wat in het gegeven tijdsbestek niet mogelijk is gebleken om uit te voeren.

Bijlage 2

De residuen van de onafhankelijke variabelen dienen zo goed mogelijk normaal verdeeld, homoscedastisch en lineair te zijn (Vocht, 2013, p. 202). Al deze stappen worden voor zowel de afhankelijke variabele percentage voorkeurstemmen op alle partijen als voor het percentage voorkeurstemmen op lokale partijen uitgevoerd.

Bijlage 3

De residuen van de onafhankelijk variabelen zijn matig tot redelijk verdeeld. De matige normaalverdeling komt door de aanwezigheid van outliers met een zwaarder effect dan gewenst is. De outliers beïnvloeden sterker de normaal verdeling van de residuen omdat door de kleine aantal cases deze uitschieters niet gecorrigeerd worden door residuen met een gemiddeld normale waarde. Het beperkt aantal cases geeft een wat schevere normaalverdeling met sterk aanwezige outliers.

Voor de homoscedasticiteit geldt dat voor elke combinatie van de waarden van de onafhankelijke variabelen in de populatie, een normaalverdeling van de afhankelijke variabele met een constante variantie aanwezig is (Vocht, 2013, p. 203). De spreidingsdiagrammen laten zien dat over het algemeen de onafhankelijke variabelen redelijk homoscedastisch zijn, gezien het aantal cases waarover getest wordt. Variabelen met een lage homoscedasticiteit zijn het percentage van de bevolking met een hoog opleidingsniveau, leden van een sportvereniging en de mensen die wekelijks contact hebben met hun burens.

De meeste onafhankelijke variabelen laten een lineair verband zien met de afhankelijke variabele. Door het kleine aantal cases zijn enkele residuen van onafhankelijke variabelen minder gecentraliseerd rondom de horizontale nullijn, maar er is in geen van de gevallen sprake van een curve- of paraboolvorming van de residuen.

Bij de variabelen die gebaseerd zijn op de mate van stedelijkheid moet een kanttekening gemaakt worden. De variabele stedelijkheid is van oorsprong een ordinale variabele met een schaalverdeling, waardoor de residuen rondom bepaalde waarden op de horizontale x-as gepositioneerd worden. Dit geldt ook voor de variabelen die de leden van een sportvereniging, het aantal sporters in de gemeente en de hoeveelheid burenccontact meten. Deze residuen voldoen daardoor minder aan de vooronderstellingen van de regressieanalyse, waardoor de uitkomsten van deze variabelen bij de lineaire regressie en multiële regressie als minder betrouwbaar kunnen worden beschouwd.

Bijlage 4

De meeste onafhankelijke variabelen correleren niet te sterk met elkaar ($r < 0,8$). Bij variabelen waarvan meerdere categorieën zijn gemaakt, zoals leeftijd en educatie, correleren sterker met elkaar dan andere onafhankelijke variabelen onderling. Andere hoge correlaties komen voor bij de variabelen die gebaseerd zijn op de mate van stedelijkheid. Er waren geen data beschikbaar van deze variabelen en ook geen tijd en mogelijkheid om deze variabelen zelfstandig te ontwikkelen. Wel zullen deze variabelen even streng beoordeeld worden als andere variabelen, ondanks de gedwongen hogere kans op correlatie tussen de mate van stedelijkheid en de variabelen die daar op gebaseerd zijn.

Bijlage 5

De onafhankelijke variabelen die getest worden aan het percentage voorkeurstemmen voor lokale partijen geven schevere normaalverdelingen en slechtere waarden voor zowel de homoscedasticiteit als voor de lineariteit, dan de onafhankelijke waarden die getest zijn aan het percentage voorkeurstemmen voor alle partijen. De gestandaardiseerde residuen van de onafhankelijke variabelen zijn licht uit model om geheel normaal verdeeld te zijn. Daarnaast spreiden deze residuen zich bij vele variabelen uit over de spreidingsdiagram. De variabelen van alle niveaus van educatie zijn hier een uitzondering van. Tevens bevinden de residuen zich nauwelijks rondom de horizontale nullijn. De vermindering in de verschillende regressievoorwaarden kan te wijten zijn aan het kleinere aandeel van de cases wordt gegeven. Voorheen zijn de voorkeurstemmen van alle partijen meegenomen in de analyse, nu alleen de voorkeurstemmen van de lokale partijen per gemeente.

Appendix I

Tabel 1.1. Correlatiematrix met multicollineariteit

	Buren contact	Educatie Laag	Educatie Middelbaar	Educatie Hoog	Leeftijd Jong	Leeftijd Middelbaar	Leeftijd Oud	Lid Sportvereniging	Sporter	Religie Gezind	Religie Kerkbezoek	Uren vrijwilliger	Vrijwilligers werk	Stedelijk heid
Burencontact	1,000													
EducatieLaag	,499	1,000												
Educatie Middelbaar	,448	,366	1,000											
EducatieHoog	-,572	-,823	-,830	1,000										
LeeftijdJong	-,640	-,117	-,047	,098	1,000									
Leeftijd Middelbaar	,808	,356	,270	-,379	-,908	1,000								
LeeftijdOud	,205	-,254	-,278	,322	-,812	,492	1,000							
Lid Sportvereniging	,921	,317	,245	-,340	-,643	,698	,362	1,000						
Sporters	,141	-,410	-,170	,349	-,290	,241	,266	,228	1,000					
ReligieGezind	,693	,467	,698	-,706	-,259	,518	-,184	,471	,062	1,000				
Religie Kerkbezoek	,402	,399	,660	-,642	,016	,164	-,262	,197	-,402	,664	1,000			
Urenvrijwilliger	,772	,540	,665	-,730	-,374	,620	-,087	,518	-,183	,734	,715	1,000		
vrijwilligerswerk	,771	,506	,650	-,700	-,385	,624	-,069	,522	-,165	,726	,708	,999	1,000	
Stedelijkheid	,788	,580	,656	-,748	-,401	,675	-,106	,497	-,110	,792	,664	,975	,971	1,000

Noot: Multicollineariteit is aanwezig wanneer $r > 0,8$

Presentatie volgens Louwerse, 2016

Appendix II.

**Tabel 2. Significantie onafhankelijke variabelen
in relatie met het percentage voorkeurstemmen**

Variabele	P-waarde
Leeftijd Jong	0,14
Leeftijd Middelbaar	0,09*
Leeftijd Oud	0,47
Educatie Laag	0,16
Educatie Middelbaar	0,99
Educatie Hoog	0,41
Stedelijkheid	0,46
Religie Kerkbezoek	0,34
Religie Gezind	0,36
Lid Sportvereniging	0,21
Sporters	0,11
Vrijwilligers	0,75
Uren Vrijwilligerswerk	0,71

*** $p < 0,01$, ** $p < 0,05$, * $p < 0,1$)

Literatuurlijst

- Aardal, B. & Binder, T. (2011). Leader Effects and Party Characteristics. In Aarts, K., Blais, A. & Schmitt, H. (red.), *Political leaders and democratic elections* (pp. 108-126). Oxford: Oxford University Press.
- André, A., Wauters, B. & Pilet, J-B. (2012). It's Not Only About Lists: Explaining Preference Voting in Belgium. *Journal of Elections, Public Opinion & Parties*, 3 (22), pp. 293-313.
- Argyrous, G. (2011). *Statistics for research. With guide to SPSS*. London: SAGE Publications Ltd.
- Boogers, M. (2013). Hoe beoordelen inwoners hun gemeentebestuur en waar hangt dat oordeel van af? *Bestuurswetenschappen*, 67 (4), pp. 19-40.
- Boogers, M., Ostaijen, J. van, & Slagter, L. (2010). *Lokale kiezers: lokale keuzes? Onderzoek naar de achtergronden en de betekenis van het stemgedrag bij de gemeenteraadsverkiezingen van 2010*. Tilburg: Universiteit van Tilburg
- Caprara, G.V. & Vecchione, M. (2011). Personality approaches to political behaviour. In L. Huddy, D.O. Sears & J.S. Levy (red.), *The Oxford Handbook of Political Psychology: Second Edition* (pp. 30-58). Oxford: Oxford University Press.
- Centraal Bureau voor de Statistiek (2014). *Demografische kerncijfers per gemeente 2014*. Den Haag: CBS.
- Coumans, M. (2010). Sociale contacten met familie, vrienden en burens. In Schmeets, H. (red.), *Sociale Samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie* (pp. 17-30). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Dahl, R.A. & Tufte, E.R. (1973). *Size and Democracy*. Stanford: Stanford University Press
- Depla, P. & Tops, P.W. (1998). De lokale component bij raadsverkiezingen: de invloed van de gemeentegrootte. In Denters, S.A.H. & Geurts, P.A.Th.M. (red.), *Lokale democratie in Nederland* (pp. 141-158). Bussum: Uitgeverij Coutinho b.v.
- Duyvendak, J.W. & Van der Graaf, P. (2000). *De dynamiek van de Sociale Infrastructuur* [technisch Rapport 11]. Geraadpleegd op 17 mei 2016 op <http://www.researchgate.net>
- Edwards, M. (2014). *Civil Society*. Cambridge: Polity Press.
- Fields, A. (2009). *Discovering Statistics Using SPSS (and sex and drugs and rock 'n' roll)*. London: SAGE Publications Ltd.

- Garzia, D. (2011). The personalization of politics in Western democracies: Causes and consequences on leader–follower relationships. *The Leadership Quarterly*, 4 (22), pp. 697-709
- Holmberg, S. & Oscarsson, H. (2011). Party leader effects on the vote. In Aarts, K., Blais, A. & Schmitt, H. (red.), *Political leaders and democratic elections* (pp. 35-51). Oxford: Oxford University Press.
- Holsteyn J.J.M. van & Andeweg R.B. (2008). Niemand is groter dan de partij: Over de personalisering van de Nederlandse electorale politiek. In Voerman G. (Red.) *Jaarboek Documentatiecentrum Nederlandse Politieke Partijen 2006* (pp. 105-134). Groningen: Rijksuniversiteit Groningen
- Holsteyn J.J.M. van & Andeweg R.B. (2012), Tweede Orde Personalisering; Voorkeurstemmen in Nederland, *Res Publica*, 54 (2), pp. 163-191.
- Houwelingen, P. van (2015). Politieke participatie en de omvang van het lokaal bestuur. *Bestuurswetenschappen*, 69 (1), pp. 47-64.
- Huygen, A. & Meere, F. de (2008). *De invloed en effecten van sociale samenhang*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Jager-Vreugdenhil, Ir.M. (2011). *Sociale kwaliteit Gelderse gemeenten. Verantwoording van het onderzoeksprogramma* [onderzoeksrapport]. Zwolle: Centrum voor Samenlevingsvraagstukken
- Janssen, J.I.H. & Korsten, A.F.A. (2003). De wederopstanding van lokale lijsten. *Bestuurswetenschappen*, 57 (1), pp. 90-112.
- Karvonen, L. (2010). *The personalisation of politics. A study of parliamentary democracies*. Colchester: ECPR Press.
- Lelieveldt, H. & Does, R. van der (2014). Hoe tweederangs zijn lokale verkiezingen? *Res Publica*, 56 (3), pp. 317-335.
- Louwerse, T. (2016). *Statistiek II: Analyse en Onderzoek. Rapportage regressieanalyse*. Geraadpleegd op 8 juni 2016 van <http://www.blackboard.nl>
- Maddens, B. Weekers, K., Fiers, S. & Vanlangenakker, I. (2007). Op zoek naar een verklaring voor de persoonlijke score van de kandidaten bij lokale verkiezingen. *Res Publica*, 49 (1), pp. 132-149.
- Malena, C. & Heinrich, V.F. (2007). Can We Measure Civil Society? A Proposed Methodology for International Comparative Research. *Development in Practice*, 17 (3), pp. 338-352.
- McAllister, I. (2009). The personalization of politics. In Dalton, R.J. & Klingemann, H-D. (red.), *The Oxford Handbook of Political Behavior* (pp. 572-585). Oxford: Oxford University Press.

- Nagtzaam, M.A.M. & Van Erkel, P.F.A. (2016). *Preference votes without preference? Institutional effects on preference voting: an experiment*. (manuscript Universiteit Leiden en Universiteit of Antwerpen). Geraadpleegd op 22 april 2016 van <http://www.blackboard.nl>
- Poguntke, Th. & Webb, P. (2005). The Presidentialization of Politics in Democratic Societies: a framework for analysis. In Poguntke, Th. & Webb, P. (red.), *The Presidentialization of Politics: a comparative study of modern democracies* (pp. 1-25). Oxford: Oxford University Press
- Rahat, G. & Sheafer, T. (2007). The Personalization(s) of Politics: Israel, 1949-2003. *Political Communication*, 24 (1), pp. 65-80.
- Roes, T. (2002). *Sociale cohesie en sociale infrastructuur* (werkdokument 79). Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau
- Santen, R. van & Zoonen, L. van (2009). Stand van de Wetenschap: Popularisering en personalisering in politieke communicatie. *Tijdschrift voor Communicatiewetenschappen*, 37 (2), pp. 155-176.
- Schaap, L. (2015). *Lokaal Bestuur*. Dordrecht: Convoy Uitgevers Bv.
- Schmeets, H. (2010). Religie en sociale samenhang. In Schmeets, H. (red.), *Sociale Samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie* (pp. 165-182). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Schmeets, H. & Riele, S. te. (2010). Sociale samenhang in het drieluik van participatie, vertrouwen en integratie. In Schmeets, H. (red.), *Sociale Samenhang: Participatie, Vertrouwen en Integratie* (pp. 7-16). Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek
- Smeets, I.S.M.A., Denters, S.A.H. & Geurts, P.A.Th.M. (1998). Stemintentie bij verkiezingen. In S.A.H. Denters & P.A.Th.M. Geurts (red.), *Lokale democratie in Nederland. Burgers en hun gemeentebestuur* (pp. 109-140). Bussem: Uitgeverij Coutinho.
- Tilburg, M.F.J. van (1993). *Lokaal of Nationaal? Het lokale karakter van de gemeenteraadsverkiezingen in Nederlandse gemeenten (1974-1990)*. (Proefschrift Rijksuniversiteit Limburg). 's-Gravenhage: VNG-uitgeverij.
- Vocht, A. de (2013). *SPSS. Basishandboek SPSS 21 IMB SPSS statistics*. Utrecht: Bijleveld Press
- Wille, F. & Deschouwer, K. (2007). Het beschermende dorp. Nationale tendensen bij gemeenteraadsverkiezingen. *Res Publica*, 49 (1), pp. 67-88.